

УДК 378.013.42-051(045)
[https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.75-84](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.75-84)

Кучер Наталія Василівна – аспірантка кафедри педагогіки, методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету

Kucher Nataliia – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy, Methods of Teaching Foreign Languages and Information and Communication Technologies, Kyiv National Linguistic University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7482-3259>
E-mail: natalikucher2012@gmail.com

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблеми організації проєктної діяльності у процесі професійної підготовки соціальних педагогів. Метою статті є теоретичний аналіз напрямів реалізації проєктної діяльності при підготовці соціальних педагогів. До методів дослідження віднесено теоретичний аналіз педагогічної, соціально-педагогічної й методичної літератури, узагальнення й систематизація отриманих даних. Визначено, що проєктна діяльність передбачає використання широкого спектру дослідницьких, проблемно-пошукових методів, орієнтованих на отримання практичного результату. Основними цілями проєктної діяльності є поширення ідей неформального навчання, обмін досвідом додаткової соціальної освіти, можливість популяризувати неформальні форми освіти як основу розвитку громадянського суспільства. До основних ознак проєктної діяльності віднесено теоретичні підходи, ключові цінності, соціальну спрямованість, систематичність, фінансування, рівень упровадження (локальність). Встановлено, що найбільшого поширення набули оздоровчий, лінгвістичний, інформаційно-комунікаційний, мистецький, психолого-реабілітаційний напрями проєктної діяльності. З'ясовано, що навички проєктної діяльності соціальні педагоги можуть здобути в закладах вищої і післядипломної освіти, клубах, громадських об'єднаннях і спілках, будинках культури, музеях, бібліотеках, студіях, гуртках і при релігійних установах. Доведено, що в закладах вищої і післядипломної освіти, які готують соціальних педагогів необхідно впроваджувати такі форми і методи навчання студентів як форуми, тренінги, гурткову роботу, ділові ігри, квести, майстер-класи досвідчених фахівців, вебінари. Акцентовано увагу на авторських проєктах: «Інтерактивна платформа для прикладного мистецтва», «Затишна школа – мій другий дім!», «Конструкторське бюро. Судномодельовання», «Закохайся в Києві, як люблю його я!», «On-line party pictures!». Перспективами подальшого дослідження визначено

обґрунтування педагогічних умов розвитку проєктної компетентності соціальних педагогів у процесі професійної діяльності.

Ключові слова: метод проєктів; неформальна освіта; післядипломна освіта; проєкт; проєктні технології; професійна підготовка; соціальні педагоги.

Kucher Nataliia

PROJECT ACTIVITY IN PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL PEDAGOGUES

Abstract. *The article is devoted to the problem of organization the project activity in the process of professional training of social pedagogues. The purpose of the article is a theoretical analysis of the ways of implementation the project activity in the process of training the social educators. The research methods include theoretical analysis of pedagogical, socio-pedagogical and methodological literature, generalization and systematization of the obtained data. It is determined that the project activity involves the using of a wide range of research, problem-solving methods focused on obtaining a practical result. The main objectives of the project activities are the dissemination of the ideas of non-formal learning, the exchanging experience of additional social education, the opportunity to promote non-formal forms of education as a basis for the development of civil society. The main features of project activity include theoretical approaches, key values, social orientation, regularity, funding, level of implementation (locality). It is established that the most widespread ways of project activity are health, linguistic, information and communication, art, psychological and rehabilitation areas. It has been found that social educators can acquire project skills in higher and postgraduate education institutions, clubs, public associations and unions, cultural centers, museums, libraries, studios, clubs and religious institutions. It is proved that it is necessary to introduce such forms and methods of teaching students as forums, trainings, group work, business games, quests, master classes of experienced specialists, webinars in institutions of higher and postgraduate education which train social educators. Authors' projects are offered for consideration: «Interactive platform for applied art», «Comfortable school is my second home!», «Design bureau. Ship modelling», «Fall in love with Kyiv, how I love it!», «On-line party pictures!». The prospects for further research are the study of pedagogical conditions for the development of project competence in social educators in the process of professional activity.*

Key words: *project method; non-formal education; postgraduate education; project; design technologies; professional training; social educators.*

Постановка проблеми, її актуальність. Процес модернізації освіти в Україні актуалізує проблему підвищення якості професійної підготовки фахівців, що передбачає їх здатність до впровадження різних інноваційних освітніх практик. Оновлення змісту професійної підготовки майбутніх

соціальних педагогів у нашій країні відповідає вимогам Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.), європейським Стратегіям модернізації вищої освіти (2010 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018 р.).

Світовий досвід соціально-педагогічної діяльності свідчить про наявність широкого спектру освітніх послуг для різних категорій населення, важливість їх значення для розвитку особистісного й професійного потенціалу громадян. Водночас розвиток проєктної діяльності пов'язаний із проблемами соціалізації у контексті формування суспільства знань, громадянського суспільства, необхідністю підготовки молоді до розв'язання питань, які можуть вплинути на згуртованість суспільства.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел дає підстави засвідчити, що проблему використання методу проєктів в освітній діяльності досліджували зарубіжні та українські науковці, починаючи з минулого століття. Зокрема метод проєктів описували його засновник Дж. Дьюї його послідовник В. Кіппатрик. Український педагог Г. Ващенко характеризував групу методів, які сприяють посиленню активності учня в процесі навчання, як дослідні методи. Загальні питання формування різних компетентностей у процесі професійної підготовки висвітлювали В. Гриньова, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Ничкало, А. Сбруєва, О. Семенов, С. Сисоєва та ін. У багатьох сучасних публікаціях (монографіях, підручниках, статтях) розглянуто питання проєктної діяльності, проєктних умінь фахівців, сутності проєктів в освіті (І. Бім, І. Гонтаренко, Н. Довмантович, О. Коберник та ін.). Частково можна вважати, що розгляд українськими науковцями проблематики формування проєктної компетентності у контексті проєктної діяльності соціальних педагогів (О. Безпалько, Н. Зимівець, С. Харченко та ін.) має відношення до вищої і післядипломної освіти. Проте ці питання переважно стосуються специфіки соціально-педагогічної діяльності.

На тлі змін пріоритетів у вимогах до компетентностей працівників (Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні, 2018, с. 2), модернізаційних процесів у сфері професійної підготовки і післядипломної освіти соціальних педагогів в Україні особливої актуальності набувають дослідження, сфокусовані на проєктній компетентності, проєктній діяльності фахівців у контексті освіти дорослих (Іванова, 2019; Левіна, 2016; Piyima, Anishchenko, Dayong, & Ivanova, 2019 та ін.).

Погоджуємося з Н. Нагорною (Nahorna, 2020), О. Онопріско (Онопріско, 2009), Н. Павлик (Павлик, 2018), які розглядають проєктування як інтегративний вид діяльності, що синтезує елементи ігрової, навчально-пізнавальної, орієнтаційної, перетворювальної, комунікативної, творчої діяльності й має загальну мету, узгоджені методи, способи, спрямовані на досягнення якісного результату.

Узагальнюючи основні положення дослідників щодо застосування проєктів і проєктної діяльності, зазначимо, що спільною думкою науковців є розуміння необхідності впровадження у професійну підготовку педагогів саме проєктування. У результаті теоретичного аналізу наукових джерел спостерігаємо недостатню кількість досліджень з питань організації проєктної

діяльності у процесі професійної підготовки і післядипломної освіти соціальних педагогів, що зумовило вибір проблематики цієї проблеми.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі напрямів реалізації проєктних технологій при підготовці соціальних педагогів. Методи дослідження: теоретичний аналіз педагогічної, соціально-педагогічної й методичної літератури з теми дослідження, узагальнення й систематизація отриманих даних.

Виклад основного матеріалу дослідження. У працях українських дослідників (Н. Іванова, І. Єгорова, І. Левіна, О. Устименко) наголошено, що метод проєктів набув поширення у педагогіці та практиці української школи ще на початку минулого століття, за часів масштабного реформування шкільної освіти. Водночас проєкт розглядається як особистісно орієнтована технологія, спосіб організації самостійної діяльності учнів, форма організації діяльності, спрямованої на одержання практично або теоретично значущого результату (Іванова, 2019; Єгорова, 2021; Левіна, 2016; Устименко, 2019). О. Онопрієнко визначає навчальний проєкт як дидактичний засіб, за допомогою якого учні долучаються до перетворювальної діяльності. У ході роботи над проєктом учні формулюють проблеми й мету, планують зміст, з'ясовують засоби одержання продукту діяльності (Онопрієнко, 2009). Навчальний проєкт передбачає створення викладачем таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проєктної діяльності тих, хто навчається. Узагальнюючи, констатуємо, що метод проєктів передбачає використання широкого спектру дослідницьких, проблемно-пошукових методів, орієнтованих на отримання практичного результату. Проєктна технологія у діяльності соціального педагога передбачає використання ним сукупності пошукових, дослідницьких, творчих за своєю суттю форм, методів, прийомів та засобів.

Застосування проєктних технологій є одним із найбільш перспективних напрямів професійної діяльності сучасних соціальних педагогів, тому що створює умови творчого саморозвитку, розвиває ключові професійні компетенції (мовленнєві, соціокультурні, інформаційні, цифрові та соціальні). Самостійний пошук необхідної інформації, можливість орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, здобуття знань соціальними педагогами, здатність бачити проблему і приймати рішення щодо її вирішення забезпечується саме завдяки застосуванню проєктної діяльності. За О. Устименко, «проєктна організація освітньо-виховного процесу передбачає не інтеграцію фактичних знань, а їх використання, не отримання готових знань, а самостійне здобуття нових знань» (Устименко, 2019, с. 32). Ми погоджуємось з думкою дослідниці.

У контексті нашого дослідження доцільно звернутися до тлумачення соціального проєктування. Так, А. Семез цей вид проєктування визначає як «конструювання індивідом, групою чи організацією дії або системи дій, спрямованих на досягнення соціально значущої мети і локалізованого за місцем, часом і ресурсами» (Семез, 2012, с. 7). У контексті професійної підготовки і післядипломної діяльності соціальних педагогів проєктування є специфічним індивідуально-творчим процесом і водночас процесом

колективної (командної) творчості та вимагає від фахівців нових рішень. Проєктування може стати засобом соціального й творчого саморозвитку студентів в умовах вищої школи.

Аналізуючи сучасні наукові дослідження, виділяємо дві площини формування мотивації до проєктної діяльності у соціальних педагогів: вертикальну (соціальну) – як площину зростання статусу учасників та горизонтальну (особистісну) – як площину розширення можливостей для задоволення потреб та інтересів фахівців соціальної сфери.

Нині у післядипломній освіті проєктна діяльність передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої слухач набуває знань і досвіду у ході збирання інформації, планування та виконання практичних завдань, що постійно ускладнюються. Проєкти, які застосовують викладачі у процесі професійної підготовки, підвищення кваліфікації, в умовах неформальної освіти соціальних педагогів є практичним утіленням отриманих на заняттях знань, умінь, компетенцій під час виконання завдань із розв'язання наближених до реального життя соціально-педагогічних задач. У професійній підготовці соціальних педагогів необхідно враховувати особливості організації і впровадження соціально-педагогічних проєктів і практик. Наголосимо, що проєктна діяльність в Україні активно почала розвиватися на початку ХХІ ст., що було детерміновано низкою соціальних та освітніх зрушень: розширенням доступу до запозичення результативних форм освіти розвинених країн, розвитком громадянської активності населення й освіти дорослих.

З метою забезпечення об'єктивності інформації щодо наявних в Україні практик і проєктів нами проаналізовано кращі практики і проєкти, що були створені й зреалізовані у закладах вищої освіти України в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Основними цілями цих практик і проєктів стало поширення ідей неформального навчання молоді, обмін досвідом додаткової соціальної освіти, можливість популяризувати неформальні форми освіти як основу розвитку громадянського суспільства (Павлик, 2018, с. 119).

Акцентуємо увагу на проєктах, які стали підґрунтям нашого дослідження: «Інша Освіта» м. Київ (проводить неформальні навчальні програми та семінари з питань громадянської активності, критичного мислення, побудови діалогу, місцевої історії та активізації сільської молоти); «Українська Академія лідерства» м. Київ (організовує, проводить навчальну програму для молоді, яка має загальну середню освіту, спрямовану на розвиток особистості та соціальне лідерство та проводиться за підтримки міжнародних та українських донорів, політиків та громадських діячів); «Майстерня громадянської освіти» м. Київ; «Поліглот» м. Запоріжжя; «Англійська для дітей» м. Київ; «Фахові групи англійської мови» м. Житомир; гендерні центри («Гендерний відкритий університет» м. Харків; «Центр гендерної освіти молоді» м. Запоріжжя, «Гендерний центр Уманського державного університету» м. Умань); «Здоровий вибір»: соціальний проєкт підвищення життєвої компетентності підлітків м. Конотоп; «Культурно-просвітницькі заходи біологічного та екологічного

змісту» м. Запоріжжя; «Уроки толерантності» м. Харків; «Міжнародні Дні освіти дорослих в Україні» м. Київ; курси англійської мови в різних регіонах України («Англійська мова для міжкультурного спрямування», м. Бердичів; «Школа молоді сім'ї» м. Житомир; «Правова свідомість дитини» м. Вінниця; «Профілактика комп'ютерної залежності у молодших школярів» м. Слов'янськ).

Н. Павлик аналізуючи різновиди проєктної діяльності в Україні відзначила, що всі вони здійснювалися за такими ознаками: теоретичні підходи, ключові цінності, соціальна спрямованість, систематичність, фінансування, рівень упровадження (локальність). Наприклад, за рівнями упровадження представлено проєкти так (рис. 1): міжнародний – 1 (4,17 %), всеукраїнський (загальнодержавний) – 4 (16,67 %), регіональний – 1 (4,17 %), територіальний (місцевий) – 7 (29,17 %), закладу освіти – 10 (41,67 %), індивідуальний – 1 (4,17 %) (Павлик, 2018, с. 121).

Рис. 1. Рівні упровадження соціальних практик і проєктів в Україні

Як бачимо, більшість проєктів – це проєкти на рівні закладів освіти. Н. Павлик доведено, що рівень упровадження проєкту корелює із джерелами фінансування. Так, проєкти з вищим рівнем упровадження переважно фінансуються за грантові кошти. Проєкти на рівні закладів освіти – реалізуються за умови використання ресурсів самих закладів і додаткового фінансування не передбачають. Встановлено, що половина досвіду соціальних практик і проєктів (майже 41,67%) реалізується без фінансової підтримки, за рахунок ініціатив, волонтерства та власних дослідницьких інтересів організаторів проєктів (Павлик, 2018). На нашу думку, це дозволяє виділити одну з важливих особливостей сучасної проєктної діяльності в Україні – зростання інтересу до такого виду роботи

та соціальної активності закладів освіти й установ неформальної освіти, у зв'язку з чим активісти самостійно створюють форми його реалізації.

Упродовж 2020–2021 рр. нами було розроблено такі соціальні проекти:

1. Проєкт «Інтерактивна платформа для прикладного мистецтва». Загальнономіський проєкт. Обґрунтовано, що в сучасних умовах навчання дітей та молоді декоративно-прикладному мистецтву ґрунтується на традиційних формах і методиках, які обмежують доступ до світових зразків, технологій, досвіду; використання інтерактивних технологій сприятиме більш ефективному опануванню різними мистецькими напрямками, такими як писанкарство, художня вишивка, бісероплетіння, кулінарія). Ключові показники оцінки результату проєкту: понад 400 дітей та їх батьків матимуть можливість підвищувати майстерність та розвивати творчий потенціал. Соціальна ефективність проєкту та його загальнодоступність: безкоштовне навчання для 400 учасників проєкту, онлайн трансляція майстер-класів та творчих зустрічей. Інноваційність: запропонований проєкт створює умови діяльності для молодих українських митців, сприяє створенню інноваційного конкурентоспроможного культурного продукту та професійному становленню молодих виконавців.

2. Проєкт «Затишна школа – мій другий дім!». Проєкт для окремого району м. Києва. Ключові показники оцінки результату проєкту: виховання почуття прекрасного в кожній дитині. Соціальна ефективність проєкту та його загальнодоступність: виховати дитину в затишку з почуттям прекрасного.

3. Проєкт «Конструкторське бюро. Судномодельовання». Загальнономіський проєкт. Йдеться про дитячий технопарк майбутнього у Київському Палаці дітей та юнацтва. Мета: популяризація інженерних знань, надання навичок роботи з деревом, металом, підготовка молоді до усвідомленого вибору професії. На базі бюро майбутні інженери проводитимуть дослідно-конструкторські роботи, розроблятимуть проєкти з використанням найсучасніших технологій. Ключові показники оцінки результату проєкту: підвищення кількості вихованців, які в майбутньому будуть вступати до закладів вищої освіти технічного спрямування. Соціальна ефективність проєкту та його загальнодоступність: загальнодоступний для всіх учнів 6–11 класів м. Києва. Інноваційність: розвиток творчих здібностей резидентів України.

4. Проєкт конкурсу «Закохайся в Київ, як люблю його я!». Проєкт для окремого району м. Києва. Передбачається, що пропонований конкурс надихне учнів школи пізнати нове в англійській мові (антоніми, синоніми, прислів'я, загадки); допоможе без мовних перешкод розповісти іноземцю про нашу столицю. Ключові показники оцінки результату проєкту: збагачення словникового запасу учнів. Соціальна ефективність проєкту та його загальнодоступність: спонукання дітей до поглибленого вивчення англійської мови.

5. Проєкт конкурсу «On-line party pictures!». Конкурс має актуалізувати зацікавленість учнів школи інформаційними технологіями

(ІТ), мотивувати до створення власних листівок-привітань із святами. Ключові показники оцінки результату проєкту: покращення знань, умінь, навичок в сфері ІТ. Соціальна ефективність проєкту та його загальнодоступність: розвиток пізнавальної активності дітей, відпрацювання навичок щодо створення святкових листівок.

Привернемо увагу до концепцій, на яких ґрунтується зміст підготовки соціальних педагогів до проєктної діяльності в умовах післядипломної і неформальної освіти. За даними педагогічних досліджень (Н. Павлик, А. Семец), до них віднесено: концепцію освіти у сфері прав людини (проєкти, орієнтовані на засвоєння й відстоювання учасниками прав людини); концепцію культурних відмінностей (проєкти, спрямовані на формування міжкультурної толерантності та взаємодії); концепцію «Рівний – рівному» (навчання через організацію взаємодії однолітків); концепцію освіти впродовж життя (проєкти, зорієнтовані на популяризацію вивчення іноземних мов, громадянської освіти різних верств дорослого населення, на підвищення конкурентоспроможності й працевлаштування, на взаємодію різних вікових груп учасників).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проєктну діяльність при підготовці майбутніх соціальних педагогів реалізують у площині культурно-просвітницьких ініціатив, поширених у всіх регіонах, і спрямовують на розвиток додаткових умінь і навичок у студентів. З'ясовано, що найбільшого поширення набули оздоровчий, лінгвістичний, інформаційно-комунікаційний, мистецький, психолого-реабілітаційний напрями проєктної діяльності. Навички проєктної діяльності соціальні педагоги можуть здобути в закладах вищої і післядипломної освіти, а також в установах неформальної освіти для дітей, молоді, дорослих. У закладах післядипломної освіти, в яких підвищують кваліфікацію соціальні педагоги, необхідно розробляти та оптимізувати ті форми і методи навчання, які, на наш погляд, є ефективними в підготовці фахівців до застосування проєктних технологій. До таких основних форм і методів, на нашу думку, варто віднести форуми, тренінги, гурткову роботу, ділові ігри, квести, майстер-класи досвідчених фахівців, вебінари тощо.

Серед *напрямів подальших наукових пошуків* виокремимо дослідження педагогічних умов розвитку проєктної компетентності соціальних педагогів, розроблення концепції та методики її удосконалення у закладах післядипломної освіти та в установах неформальної освіти.

Список використаних джерел

- Егорова, І.В. (ред.) (2021). *Практика реалізації педагогічних проєктів: навчально-методичний посібник до курсу*. Івано-Франківськ.
- Іванова, Н. (2019). Педагогічні умови формування проєктної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2 (16), 67-75. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.67-75](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.67-75).
- Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku>

pedagogichnoyi-osviti

- Левіна, І.А. (2016). Модель формування проектної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Наука і освіта*, 10, 24-29. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-10-6>
- Онопрієнко, О. (2009). *Метод проектів як засіб розвитку пізнавальних інтересів школярів*. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ.
- Павлик, Н.П. (2018). *Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів*: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
- Семез, А.А. (2012). *Соціально-педагогічне проектування*: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка.
- Устименко, О.М. (2019). Проектна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов і культур у контексті сучасної освітньої парадигми. *Іноземні мови*, 1, 30-40. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2019.1.157616>.
- Nahorna, N.O. (2020). Criteria and formation indicators of the project-technological competence of the future teachers of technologies in the process of studying the basics of design and modeling. *Nauka i studia*, 9 (211), 49–55. URL: <http://nauka-i-studia.info/pdf/283109.pdf>
- Pryima, S.M., Anishchenko, O.V., Dayong, Y., & Ivanova, N.A. (2019). Formation of the project competence of future specialists in information, library and archive services in a digital society. *Information Technologies and Learning Tools*, 70 (2), 121-139. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2639>.

References (translated and transliterated)

- Yegorova, I.V. (red.). (2021). *Prakty`ka realizaciyi pedagogichny`x proektiv* [Practice of realization of pedagogical projects]: navchal`no-metody`chny`j posibny`k do kursu. Ivano-Frankivs`k [in Ukrainian].
- Ivanova, N. (2019). Pedagogichni umovy` formuvannya proyektynoi kompetentnosti majbutnix faxivciv z informacijnoi, bibliotechnoi ta arxivnoi spravy` [Pedagogical conditions formation of the project competence of future specialists in information, library and archive services]. *Osvita dorosly`x: teoriya, dosvid, perspekty`vy` – Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 2 (16), 67-75. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.67-75](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.67-75) [in Ukrainian].
- Kontseptsia rozvytku pedahohichnoi osvity v Ukraini (2018). [The concept of development of pedagogical education in Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
- Levina, I.A. (2016). Model` formuvannya proektynoi kompetentnosti majbutnix uchey teliv u procesi profesijnoyi pidgotovky` [The model of future teachers' project competence formation in the process of professional training]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 10, 24-29. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-10-6> [in Ukrainian].

- Onopriyenko, O. (2009). *Metod proektiv yak zasib rozvy'tku piznaval'ny'x interesiv shkolyariv* [The method of projects as a means of developing the cognitive interests of students]. Avtoref. dy's. ... kand. ped. nauk. Ky' yiv [in Ukrainian].
- Pavly'k, N.P. (2018). *Teoriya i prakty'ka organizaciyi neformal'noyi osvity' majbutnix social'ny'x pedagogiv* [Theory and practice of non-formal education of future social educators]: monografiya. Zhy'tomy'r: ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Semez, A.A. (2012). *Social'no-pedagogichne proektuvannya* [Socio-pedagogical design]: navchal'no-metody'chny'j posibny'k dlya studentiv vy'shy'x pedagogichny'x navchal'ny'x zakladiv special'nosti 6.010106 Social'na pedagogika. Kirovograd: RVV KDPU im. V. Vy'ny'chenka [in Ukrainian].
- Usty'menko, O.M. (2019). *Proektna kompetentnist' majbutn'ogo vchy'telya inozemny'x mov i kul'tur u konteksti suchasnoyi osvity'nyi paradymy* [Project competence of the future teacher of foreign languages and cultures in the context of the modern educational paradigm]. *Inozemni movy*, 1, 30-40. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2019.1.157616> [in Ukrainian].
- Nahorna, N.O. (2020). Criteria and formation indicators of the project-technological competence of the future teachers of technologies in the process of studying the basics of design and modeling. *Nauka i studia*, 9 (211), 49–55 [in English].
- Pryima, S.M., Anishchenko, O.V., Dayong, Y., & Ivanova, N.A. (2019). Formation of the project competence of future specialists in information, library and archive services in a digital society. *Information Technologies and Learning Tools*, 70 (2), 121-139. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2639> [in English].

УДК 37.091.12:005.963:159.913

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.84-96](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.84-96)

Піддачий Володимир Миколайович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Piddiachyi Volodymyr – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Andragogic Department of the Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8596-6749>

E-mail: pvm2010@ukr.net

АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІВ ДО ЗМІНИ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ

Анотація. У статті проаналізовано проблему адаптації педагогів до динамічних змін умов життєвого та професійного середовища. Розглянуто поняття адаптація з точки зору різних підходів (біхевіоризм, необіхевіоризм, інтеракціонізм, психоаналіз, неофрейдизм,